SİNEMATEK

ANKARA
SİNEMATEK
DERNEĞİ
asd

TURAN
TAMER
ARŞİVİ

SİNEMATEK

TÜRK SİNEMASININ SORUNLARI

Açık Oturum

(Alman Kültür Merkezi
11 NİSAN 1974)

11.4.1974. Ankara Sinematek Derneği, "Türk Sinemasının Sorunları" Adlı K. Konferansında.

SİNEMATEK

Vecdi Sayar

Bugüne kadar geldiğimiz noktadan hareket ederek Türk Sinemasının sorunları nelerdir? Neler yapmamız gerekiyor? Değişik dallarda sinema ile ilgili öğretim üyelerimiz, sinemadan bir yönetmen, sinema dışında, fakat bizim deyişimizle sinema dışından sayılamıyacak sinema eleştirmenlerimizden bir grupla burada toplandık. Sinemamızın sorunlarını tartışacağız. Türk Sinemasının sorunları bilindiği gibi çeşitli toplantılara konu oldu. Çeşitli toplantılar yapıldı. Örneğin I964'deki Sinema Şûrası, ardından I97I'de yapılan toplantı ve son olarak hepinizin bildiği gibi günümüzün aktüel sorunu olan sinemada, I974'ün 3, 4, 5 Nisan tarihlerinde yapılan, Türkiye'nin Sinema Alanındaki sorunlarının görüşüldüğü simpozyum. İstanbul Sinematek Derneğinin ön ayak olmasıyla ve Ankara Sinematek Derneğinin katılmasıyla yapılan simpozyum. Bu simpozyumda Türk Sinemasının birçok sorunu ele alındı, tartışıldı. Öndört konu saptandı ve ondört konu üzerinde tebliğler verildi. Otuzbir kişi tarafından bu konular yorumlandı. Örneğin bir Türk Sinema Kurumunun kurulması ve çalışması, devlet-sinema ilişkileri, yapım öncesi aşamasında devlet-sinema ilişkileri, yerli yapımın korunması konusunda sansür, dağıtım ve gösteri, sinema meslek adamlarının örgütlenmesi, ithal filmciliğinin sorunları, kısa filmler ve amatör sinema, sinema ile eğitim, sinema sanatının eğitimi, sinema kültür kurumları, sinema ve televizyon.. Ve bir Türk sinema yazarı.

Nijat Özön

Türkiye'de Sinema Alanının Düzenlenmesi başlıca dört kesimden gelir. Birincisi sinemacılar. Tabii sinemanın düzensizliğinden en çok yakınanlar sinemacılardır. Nitekim onlar çeşitli tarihlerde raporlar, dilekler yahut kanun tasarıları şeklinde bu alanın düzenlenmesi için bir takım isteklerde bulunmuşlardır. İkinci bir kesim eleştirmenler, yazarlar ve aydın kesimidir. Bunlar sinema konularıyla yakından ilgilendikleri için gene aynı ihtiyacı hissetmişler ve çeşitli tarihlerde onlar da yazılarıyla olduğu kadar, bir takım teşebbüslerle de bu alanın düzenlenmesini

SİNEMATEK

istemişlerdir. Bir kesim de seyirciler. Tabii her şeyden önce belki bilinçsiz olarak, fakat Türk Sinemasında yolunda gitmeyen bir şeylerin olduğunu farkederek hiç olmazsa dileklerini, şikayetlerini gazetelerin okuyucu sütunlarında dile getirmişlerdir. Onlar da Türk Sinemasının düzenlenmesi gereğini sık sık belirtmişlerdir. Bir başka kesim, devlettir. Fakat devletin sinema alanının düzenlenmesi ile ilgisi sadece bu üç evvel ki kesimin uyarıları üzerine olmuştur ve bu uyarıların arkası gelmeyince de bu ilgi, ilgisizliğe dönüşmüştür. Türkiye'de sinema alanının düzenlenmesi ile yoğun bir ilgi, I96I'den sonra, 60'lardan sonra başlamıştır. Bu alanda ilk teşebbüs I963'de Turizm ve Tanıtma Bakanlığının ön ayak olmasıyla İstanbul'da bir danışma kurulu meydana getirilmesidir. Fakat bunun daha öncesi vardır. Demin söylediğim gibi devlet, kendiliğinden bu işlere el atmaz, Bunun bir sebebi vardır. Bu da meclise daha önce I963'de bir kanun tasarısının sunulmuş olmasıdır. Bu kanun tasarası, o tasarayı sunan milletvekilinin adıyla, Baykam Tasarası diye bilinir. O zamanki CHP Milletvekili Suphi Baykam'ın hazırladığı ileri sürülen bir kanun tasarısıdır. Aslında bu tasarıyı Yeşilçam'daki bazı yapımcılar hazırlayıp milletvekiline vermişlerdir. O da meclise getirmiştir. Bu tasarı dolayısıyla Yeşilçam'daki [redacted] belli bir grubun kendi çıkarlarını korumak için hazırladıkları bir tasarıdır. Zaten bu yüzden ortaya çıktığı zaman da, basında olsun, sinema çevresinde olsun büyük tepkiler uyandırmıştır. İşte bu sırada yeni kurulan hükümetin Turizm Bakanı bu işe el koymuş ve İstanbul'da sinema sorunlarını görüşmek üzere bir sinema danışma kurulu meydana getirmiştir. Ancak bu kurulun meydana getirilişi çok acele olmuştur. Hatta üyelerinin çoğu son anda telefonla davet edilmişlerdir ve danışma kurulundaki tartışmaların çoğu danışma kurulunun bu haliyle, tartışmalara devam etmeli mi, etmemeli mi, bu konu üzerinde geçmiştir. Sonunda da danışma kurulundan ortaya çıkan en yararlı sonuç, daha ileri bir tarihte bir sinema şûrası toplanması kararını almış olmasıdır. Nitekim ikinci teşebbüs, birinci sinema şûrasının toplanmasıdır. Bu da, I964'de yapılmıştır. Bu, sinema danışma kurulundan çok daha geniş tutulmuştur. Çünkü devlet kesiminden resmî temsilciler, ge-

SİNEMATEK

rekse sinema yazarları, yapımcılar, yönetmenler, sinema işçileri, sendikalar buraya temsilci göndermişlerdir. Ancak şûranın ilk günü önceki tasarıyı hazırlayan yapımcılar ve onlarla birlik olan sinemacılar, şûradan çekildiklerini bildirmişlerdir. Ondan sonra şûra, iki ayrı komisyon halinde çalışmalarına devam etmiştir. Bu çalışmalar sonunda ortaya bir sansür raporu, bir de Türk sinemasının iktisadi sorunlarını kapsıyan iki rapor sunulmuştur. I964'den sonraki bu girişim bu şekildeki raporla sonuçlanmış, bundan sonra araya on yıllık uzun bir fasıla girmiştir ve nihayet geçen hafta İstanbul'da simpozyum yapılmıştır. I97I'de de ikinci bir sinema danışma kurulu vardır. Bu çok dar sınırlı bir üye sayısıyla oluşan bir danışma kuruludur ve yedi kişiden meydana gelmiştir. Bu kurulun yaptığı bütün iş, daha önceki raporu günün şartlarına uydurması olmuştur. Bu tecrübelerden ders aldığı ileri sürülen Ankara Sinematek Derneği bunu bir simpozyum halinde düzenlemenin daha yararlı olacağını ileri sürmüştür. Bunun da nedenleri, simpozyumda belirli konuların derinlemesine daha iyi ele alınabileceği, tartışmaların belirli konu üzerinde fazla dağılmadan yürüyebileceği ve ayrıca hem bildiri sunanların, hem de yorumcuların, dinleyicilerin katılacağı daha geniş bir ortamın hazırlanabileceği gereğine dayanıyordu bu simpozyum. Bugüne kadar ki Türk sinema[illegible] alanını düzenleme çabaları bunlardan ibaret olmuştur.

Ziya Temeltaş

Simpozyum sırasında yapımcıların veya diğer sinema çalışanlarının ileri sürdükleri biçimiyle orada gerçek anlamıyla Türk Sinemasına gönül vermiş veya Türk Sinemasının iyiliğini isteyen kişiler vardı. Simpozyumun en önemli konusu, sayın Nijat Özön'ün Türk Sineması Kurumu'ydu. Bu kurum Türk Sinemasını yapım öncesi, yapım sonrası aşamalarında ve tüm alanlarda şöyle bir olay.. Sinemanın doğrudan doğruya devletçe yürütülmesi ve devletin sinema alanında bütün özel girişimi bırakması gibi bir takım yollar anlatıldıktan sonra bu bildiri sırasında devletin direkt karışmasına dayalı bulunan bir Türk Sinema Kurumu'nun varlığı önerilmiş ve buna birtakım görevler yüklenilmişti. Bu önerinin ana hatları

SİNEMATEK

şöyle: Devletin belirli ölçüde bazı konularda sinemaya müdahalesi ile gerçekleşebilir, bir iktisadi, mali, sanat ve kültür alanlarındaki düzenlemeyi içerir. Türkiye Sinema Kurumu bu üç düzenlemeyi bir arada gerçekleştirecek yapıda olmalıdır. Buna en yakın yapı, idarî ve malî özerkliği olan, kanunla kurulmuş bir kamu kuruluşu statüsü denilmişti. Daha sonra bunun çok otoriter olduğu görüşü itirazı olabileceği gibi bu kurumun varlığının nedenlerini arttırıcı bir takım öneriler de gelmişti. Sinemamıza egemen olan aracı-tefeci egemenliği söz konusu ediliyor. Eş biçimde kapital sahibi yapımcıların yanısıra salt yapımcılar ele alınıyor. Getirici şirketlerin salt kâra yönelmesiyle ortaya çıkan durumlar söz konusu edilerek ki, bu durum aslında getirici şirketlerin kendi mantıkları içerisinde doğrudur kâra yönelmeleri. I948 kanunuyla Türk Sineması adına düşünülen ama getirdikleriyle salt olumluya değil, olumsuza da ulaşan rüsum indirilmesi meselesi, yeni düzenlemelere konu olmakta ve bu konuda Türk Sinemasını koruyucu yönde birtakım girişimler için kullanılabileceği gibi bunun direkt olarak uygulanabilir biçimiyle bırakılıp Türk Sinemasını korumak için sayın Nijat Özön'ün belirttiği gibi yeni tedbirlerin alınması önerilmekteydi. Belli başlı sorunların birisi de ham filmin kotada, yabancı filmlerin ise liberasyonda olduğu gibi bir ekonomik politikası söz konusuydu. Aynı zamanda Türk Sinema Kurumu'na bağlı olarak bir takım şenlikler önerildi. Bu şenliklerde ödüllendirmeler ve bunların sonunda düşünülen rüsum indirimleri gibi tüm ilkeler özlenen etkinlikteki bir Türk Sinemasının kurulmasına ilişkindir. Ama yürürlükteki sinema rejiminin kişileri kendilerini gösterdikleri kadarıyla bu girişimleri, amile karşı olacak durumdadırlar. Bugün ve kendileri, zannedersem Ümit Utku ve arkadaşları bir kanun tasarısı hazırlamış ve hükümete de sunmuşlardır. Şu anda Yeşilçam'da üç dernek göze çarpıyor. Bunlardan birincisi Ümit Utku'nun genel başkanı olduğu, Türk Film Prodüktörleri Cemiyeti, ikincisi Hürrem Erman'ın idaresindeki Türk Filmciler Derneği, üçüncüsü de Süreyya Duru'nun önderliğini yaptığı Film Yapımcıları Derneği'dir. Böylesine bir durumda, üçleşme durumunda, Sayın Ümit Utku ve arkadaşlarının o gün yarattıkları olaylarla, her ne kadar Ni-

SİNEMATEK

jat Özön'ün Türk Sinema Kurumu'na ilişkin bildirisi bir yerde tartışılmadan [illegible] geçtiyse de, sinema alanındaki düzenlemelere bağlı olarak yine bu sinemadaki düzenlemelerin dışına çıkabilecek bir takım kişilerin de varlığı saptanmış oldu. Bunlar sinema endüstrisinin dışında yer alacak kişiler olarak belirlendi. Türk Sinema Kurumu üzerine bir varsayım var. Yeşilçamı bütünü ile yadsıyan ve bağımsız sinema kurumunda çalışarak ya da gelişerek ülkemizi etkileyecek bir dizi hareketin de olduğu bu günlerde önerilen bu kurumun, eğer düşünülen görevleri başarması isteniyorsa, bir TRT'nin olduğu gibi ya da 1961 Anayasasının kucakladığı lükslük kelimesi gibi bir iktidar değişiminde varılabilecek dinamikleri görmesi, sakıncaları saptamaya çalışarak düzeltmesi en içten dileğimizdir. Yeşilçam belki bunun gerektirdiği ölçüde insana yönelecek, önemli ve yetkin filmler ortaya koyabilecektir. Bu bütünü ile kendi ekonomik yapısına ve politikasına bağlıdır ve sanırız TV için de filmler çevirebileceklerdir. Yenileşen koşullardır bunlar ve bu koşullara uyabilen yaşayacaktır.

Nijat Özön

Hemen her çevrede böyle bir kurumun kurulması düşünülüyor. Bu tabii bir şey. Çünkü bir şeyi düzenlemek istediğimiz zaman onu yönetecek bir kurumun varlığı kendiliğinden ortaya çıkar. Yalnız bu nasıl ortaya çıkacak? Aslında bütün dünyada üç rejim düşünülmektedir. Bugün bütün dünyada sinemalarını düzenleyen ülkeler üç rejimden birini seçmişlerdir. Ya devletleştirmişlerdir. Ya da tam aksine sinemayı tamamen serbest bırakmışlardır. Bu durumda endüstrinin güçlü olan kesimleri sinemada kendi kendine bir düzenleme meydana getirmişlerdir. Meselâ Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi, bir takım sinema tröstleri ortaya çıkmıştır. Ya da bunun ikisinin ortasında devlet belirli bir ölçüde sinemaya müdahale etmek zorunluluğunu duymuştur. Benim, sinema kurumu için önerdiğim şekil devletin belirli bir ölçüde Türk Sinemasını bir düzene sokmak için bu alana müdahalede bulunması şeklidir. Gene benim önerdiğim şekil, bu Türk Sinema Kurumu'nun, sinemamızın düzenlenmesi için en çok ihtiyaç duyulan üç konuyu, yani mesleki, kültür ve sanat ala-

SİNEMATEK

nında düzenlemeyi, iktisadi alandaki düzenlemeyi, hepsini yapabilecek bir biçimde kurulması ve bunu yapabilecek birimlerle donatılması.. Endişe duyulan bir nokta var. 359 Sayılı TRT Kanunu'na uygun ve ona benzer şekilde düzenlenmesini önermiştim. Siyasal iktidarların etkisinden, iktidarın hizmetinde bir sinemadan uzaklaşılabileceğini ileri sürmüştüm. Yalnız şu endişe ileri sürüldü. Bu bir kanunla kurulacaktır. Kanun her zaman değişebilir. Bu gayet tabii. Kanun her toplumda,o andaki toplumda belirli kuvvetlerin dengesine bağlı olan bir şey. Kanunu ileri götürmek için de, geri götürmek için de çalışanlar vardır. O, ama bunun için Türk Sinema Kurumu ileride siyasal iktidarın hizmetine girebilir diye, bunu kurmamak diye düşünülemez bence. O zaman, meselâ 1961 Anayasasını da yapmamak gerekirdi. Bir Türk Sinema Kurumu kurulursa bunun siyasi iktidarın emrinde olmaması için çalışmak, bu kurumun içinde ve dışında olanların kamuoyu baskısına kalmış bir şekildir. Bunları gözönüne alarak Türk Sinema Kurumu'nun kurulmasından vazgeçmekle hiçbir şey hallolmaz.

Oğuz Onaran

Bir sinema siyası yapmakta amaç, bence iyi film, kaliteli film, sanat değeri olan filmlerin sayısının çoğaltılmasıdır. Bu yüzden sinema alanı düzenlenemiyor. Sinema yasasında neler yer alabilir? Bir kere Türk Sinema Kurumu, nasıl bir kurum olacak, bunun yer alması gerekli. Başlıca konu olarak almak gerekli. Görevleri belirlendikten sonra diğer düzenlemeleri kuruma bırakmak yerinde olur. Yalnız ben bu kurumu daha çok bir enstitü olarak, sinema yüksek okulu olarak düşünüyorum. Yine irari ve mali özerkliği olan bir kamu kuruluşu, döner sermayeli. Böyle düşündüğüm için laboratuarı da olmalı. Böylece derslerde tatbiki olarak görülecek. Kendisine de bir gelir sağlıyabilecek. Görevlerini sıralarken, sinema yasasında nelerin de yer alabileceğini belirtmiş oluyoruz. Bir kere eğitim görevi olacak. Bir de, Türk sinema alanını teşvik etme ve denetleme görevi olacak. Teşvik etme konusunda şunlar düşünülebilir. İyi filme, kaliteli filme, sanat değeri olan filme bazı kolaylıklar sağlamak. Bir kere

SİNEMATEK

belediye rüsumunda indirimler yapılmalı. Belli oranlarda. Sonra iyi filmlerin yönetici ve yapımcılarına bir sonra ki filmleri için kredi verilebilir. Sonra çok değerli iki-üç filme ödül verilebilir. Mecburi programasyon denilen şey yapılabilir. Yani her sinema salonu belli sayıda, üç ya da dört Türk filmi göstermesi zorunludur, diye bir hüküm konulabilir. Ve bu filmlerin enstitüce tesbit edilen filmlerden olması zorunluluğu konulabilir. Denetime gelince. Sinema salonlarının denetimini bu enstitü üzerine alabilirb Belli kriterlere uygun sinema salonu yapmak isteyen iş adamlarına, projelerine kredi de verilebilir.. Sanat ve deneme sinemaları için ölçütler koyabilir. Ayrıca bir arşiv kurulabilir. Türk Film Arşivi ile sıkı ilişki kurulabilir. Sansür kalkmayacaksa, sansür görevi de bu enstitüye verilebilir.

Alim Şerif Onaran

Sinema alanının düzenlenmesi çabaları, I940'lardan bu yana, aslında otuz senelik bir maziye sahiptir. Yıllar yılı İçişleri Bakanlığının bu işleri yöneten basın ve film sansür işlerine bakan ilgili şubesinde ondan sonra da... Gerçekten Türk sinemasının bugün ortaya çıkmış çok belirgin sorunları vardır. Ve yıllar yılı iktidarlar, idareler politik meselelerle uğraşmaktan başka bir sahada kendilerine kolayca olanak sağlıyamadıkları için kültür sorunlarına, özellikle sinemaya gereğince eğilememişlerdir. Ben bu mevzuda ümitsiz değilim. Yeni iktidarın bu alana el atacağından ümitliyim. Ancak politika öyle bir kıskaç ki, bir kere sarınca iktidarları artık yapılması gereken sosyal ve kültürel sorunlara kolay kolay ağırlık veremiyorlar. Politik çabalar içerisinde birbirleriyle didişmekten öteye gidemiyorlar... Sorunlar belli. Bunların en başında bence, muhakkak ki, sinemanın iktisadi ve teknik meselelerini halletmek. Bugün sinemamız o halde ki, her önüne gelen film yapmak istiyor. Tutunmuş bir kaç firmanın dışında her yıl sarsıntı geçiren firmalarla karşıkarşıya kalıyoruz. Ve çok şükür ki, Yeşilçam sineması diye bazen küçümsediğimiz, ama buna rağmen gene de varlığı, sinemasal varlığına tanıklık ettiğimiz bir kuruluş bize yılda hiç olmazsa on-onbeş kadar sanat değeri olan

SİNEMATEK

film, kırk-elli kadar da eli yüzü düzgün film getiriyor. Bunun dışında büyük çoğunluğu yüz-kırlı berbat filmler. Bunları küçümsemek de doğru değil. Zira bizim bazı filmlerde, kameraman çarpıcı bir kişilikle çok güzel kamera açıları kullanıyor. Çok güzel kurgu biçiminde titizlik göstermiş. Bir şeyler vermek demek ki, mümkün oluyor. Demek ki himaye edilse bu sinema mümkün mertebe bu düşük seviyeden kurtulacak. Sinemanın iktisadi meselesi,bir çok iflaslar oluyor sinemada. Geçen sene Nevzat Pesen gibi değerli bir sinema adamının intiharı, sinemadan anlayanlar ve sinemayı sevenler için çok acı bir şeydi. Sinemamız muhakkak ki bir iktisadi sorun içerisinde. Bugün devletten kredi alamadığı gibi, bankalardan da alamamakta. Çünkü bankaların durumu da buna müsait değil. Vaktiyle, I952-53'de bir bankanın bir teşebbüsünün sonu fiyasko ile neticelenince bankalar zaten o zamandan beri sinemadan ümidini kestiler. Bu durumda sinemamız tefecelerin elinde kaldı. Ve ismini söylemekte mahsur yok, Ferdinand Monukyan isminde bir ermeni bugün yeşilçam piyasasına hakim bir takım naylon fatura ve senetlerle yüzde otuz-otuzbeş tutan bir faizle sinemacılara kredi sağlamakta. Ve tabii ki, bu krediden gerekli kazancı sağlayamıyan yapımcı da sonunda iflasa gitmektedir. Ve her yıl kırk-elli sinemacı bu işten ayrılıp, yerine kırk-elli sinemacı gelmektedir. Son yıllar biraz daha kritik. Film adedi de düşüyor. Bunda bilhassa televizyonun rekabeti önemli rol oynamaktadır.. Bir kredi sorunu var. Peki ama, bu krediyi kim verecek? Devlet her filmciye kredi verebilir mi? Süphesiz ki veremez. Sanat değeri olan, yahut belgesel bir takım çalışmalar olabilir, tutarlı çalışmalar olabilir. Türkiye'nin zaten sineması bütün gelişmiş sinemalarda olduğu gibi. Önemli belge film çalışmaları ile gelişebilecektir benim kanımca. O bakımdan, belge filmi yapacak filmcilere kredi verilmesi, sanat filmi yapacaklara da kredi sağlanabilir. Bunun dışında başka ne şekilde krediler olabilir? Az veya çok, uzun vadeli az faizli, bunların koşullarına girmiyorum. Zaten bu tamamen iktisadi meselenin ayrıntılarına girer. Fakat muhakkak ki lâzım. Bunun dışında önemli mesele olarak, sansür problemi belki ikinci derecede gelebilir. Arkadaşlarımızla geçenlerde radyoda da tartıştık.

SİNEMATEK

Sansür problemi gerçekten sürüp giden bir derttir. Bir kere sansür konusu bizim ülkemizde tek parti zamanında yapılmış bir tüzüğe göre halen yürütülmektedir. Bu tüzük o dönemin gereklerine, belki o dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir tüzük. Ama bu dönemin, aradan ondokuz, aşağı yukarı yirmisekiz sena kadar bir zaman geçmiştir, bu sürede memleketimizde bir çok siyasi, sosyal, iktisadi değişmeler olmuştur. Sinema sahasında da olmuştur. Böylece belli bir dönemin damgaladığı bir tüzüğün, hâlâ yürütülmesi hiçbir zaman doğru olmaz. Kaldı ki bu tüzük tamamen bir devlet sansürü. Hatta daha da ileri, bir polis sansürü. Bu çağdışı düzenlemenin artık kaldırılması, yeni bir düzenleme getirilmesi bir zorunluluktur. Bu arada, acaba, yeni bir düzenleme mi yapılmalı, çağdaş, demokrasinin gereklere uygun ve sanatı mümkün mertebe engellemiyecek, özellikle öğeleri belli, en önemli tarafı da uygulayan kişiler, kişilik sahibi,yerine göre tolerans gösterebilecek, sanatçı tarafı kuvvetli kimseler mi olmalı, gibi bir düşünce de akla gelebiliyor. Arkadaşlarla geçenlerde tartıştık. Sanıyorum ki, sempozyumda gerek tebliği sunan arkadaşlar, gerekse belli yorum yapan arkadaşların biri veya ikisi de sansürün kaldırılması ve adlî sistem içerisinde aynen mahkemeler yoluyla bir ön sansür.. Çünkü bu çok düşündürücü ve benim kafamı yıllardan beri yoran bir şey. Şahsen ben hazırladığım doktora tezi de, bilim sansürü üzerine olduğu için, bir aydın kişi olarak sansürü, tüm olarak anayasaya aykırı buluyorum. Her zaman ifade ettiğim gibi, bir fotoğrafın ya da bir kartona, bir kağıda basıldığı saman kitap, dergi olarak basın hürriyetinden yararlanıp ta, sellüloide basıldığı zaman, aynı resim, aynı yazı bu defa basımın dışında kalıp kontrole tâbi olması benim aklımın alacağı bir şey değil. Binaenaleyh sinema filmi aynen basın gibidir. Konulu filmler aynen roman gibidir. Haber filmleri aynen gazete haberi gibidir. Hiç bir zaman basından ayrılmasına ~~hk~~ imkân ve ihtimâl yoktur. Nitekim Belçika'daki tatbikatta böyledir. Binaenaleyh .asın hürriyetinden de sinemanın mutlak surette faydalanması benim kanımca şarttır.

SİNEMATEK

Fakat bu yorum bütün dünyada sadece Belçika'da var. Bunun dışında Amerika Yüksek Mahkemesi,zaman zaman bazı üyeleri bu yoruma yaklaşan eğilimlerde. Durum böyle olunca, anayasa basın hürriyetini savunduğu gibi, sinema hürriyetini de savunmayınca, bu kez mevcut iktidarlar, sinema alanının sansür bakımından, kontrol bakımından düzenlenmesi işini kendine görev bilmektedirler. Ne bakımdan? Kamu düzeni, yahutta genel ahlâk açısından görev saymaktadırlar. Nitekim, İşçi Partisi 1961'den sonraki gelen dönemde Anayasa Mahkemesi'ne müracaat etmiş, Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanununun altıncı maddesinin Anayasa'ya aykırılığı dolayısıyla Anayasa Mahkemesine getirmiştir. Buna rağmen Anayasa Mahkemesi, anayasaya aykırı olmadığını ileri sürerek, bunun anayasaya aykırı olmadığını, ancak iktidarların günün ve cemiyetin gelişme durumuna ve politik nedenlerine göre değiştirebileceklerini belirtmiştir. Böyle bir durum olunca, yani cemiyette büyük bir gelişme olunca ki, bu sempozyumdaki arkadaşların büyük bir çoğunluğunun fikri ile kaldırılması yolundaki temayül filmciler ve filmciler tarafından benimsenirse ve mücadele benimsenirse bu iş olur. Yoksa buradaki birkaç arkadaşın, sansür kaldırılsın, demesiyle olmaz bu iş. Anayasa Mahkemesi'ne, kaldırılsın diye müracaat edilirse, basın gibi aynen havada kalmağa mahkûmdur. Gerçekçi bir fikir olduğu halde havada kalmağa mahkûmdur. Şu halde önce belirli çevrelere bunu benimsetmek lâzımdır. Benimsetmedikçe bu gerçekleşmez. İstediği kadar sempozyumlara intikal etmiş olsun. Sempozyumun raporu bile kitap halinde basına aksetmedi, çıkacak. Muhakkak ki, aydınlatıcı rolü olacak. Fakat bunun hemen yerine getirilecek bir şey olduğunu ben zannetmiyorum. Onun için bu arada bu mücadele yapılırken, demokratik bir sistemin getirilmesi bir kaçınılmaz durumdur. Sansür ne şekilde olursa olsun, bizim mahkemelere de bilirkişi olarak profesörler geliyor. Profesörler ısrarla herhangi bir fikrin yanlış olduğunu savunuyorlar. Ön Sansür Kurulu olarak, bilir kişi olarak seçilecek bilgili kişileri nereden bulacağız? Bir mesele de bu zaten. Hangi sistemi getirirseniz getirin

SİNEMATEK

ön sansür muhakkak ki zararlı olacaktır, fikri de hâkim. Bir bakıma doğru. Bütün dünyada var bu. Hatta sansürün kaldırıldığı anayasaların icabı, o yolda yorumlandığı ya da otosansür olarak sanayiinin kendi bünyesinde ortaya çıkan sansürlerde, geliştirilmiş sistemler içerisinde de aynı sarsıntılar var. Şimdi bir an gelecektir ki, adlî sistem gelecektir, basın rejimini de, filmler tâbi tutulacaktır. Derhal yapılacak iş, filmcilere her şeyden önce, bir otosansür kurmak olacaktır. Mutlak surette. Neden,savcı gerçeği adli sistemin bünyesinde verilecek cezanın korkusundan filmciler kurtulamıyacaktır. Bizim filmlerimiz ceza görecektir, sermayemiz heba olacaktır, diyecekler, korkacaklardır. O zaman bunu önlemek için bir otosansür yapacaklar.
Bütün mesele bu otosansürün nasıl xxxx olması noktasında toplanıyor.
Otosansür denemeleri birkaç ülkede var. Bunlar muhakkak ki iyi işlemiyorlar. En tutarlısı bence İngiltere'de. Ama bunun dışında Amerika'da bir çok kötü tecrübelere rağmen, zaman zaman tutarlı olabilmiştir. Tutarlı olmadığı zamanlarda, kendi içlerinde tedbirler almaya çalışmışlardır. Japonya'da, Almanya'da ve çeşitli ülkelerde bu otosansür var. Şu halde otosansürü yapacak kimselerin her şeyden önce sanayiinin çok iyi seçmesi gerekiyor. Yani bu adamlar, sinemadan anlayan, toplumda kişiliklerini kabul ettirmiş, kendilerine saygı duyulan, herkesin saygı duyacağı kişiler olmalıdır. İngiltere'de otosansürün aldığı kararı İçişleri Bakanlığı örgüte yayıyor ve diyor ki, şu karar alınmıştır, adeta buna uyun, gibi, çok tutarlıdır. Şimdi otosansür için filmciler bunu bulabilecekler mi, bunu sağlayabilecekler mi ve mutlak olarak aldığı kararlara yüzde yüz uyacaklars mı? Bu sağlanırsa, Adliye'de rahat edecektir. Adliye saygı duyulan bir kuruluştan çıkan bir karar olunca fazla üzerinde durmayacaktır. Bu sistem o zaman işleyebilecektir belki. Ama nereden bulacaksınız bu kimseleri? Filmcilerin böyle bir kuruluş kurupta, ona saygı göstereceklerini hiç sanmıyorum. Adli sistemin bu tarafı çok aksak bir taraf. Otosansür ve onun paralelinde olan adli sistem işlemediği takdirde, arkasından çok kuvvetli bir sansürün geleceği ve sinemanın bu sansürden xxxxx kendini kurtara-

SİNEMATEK

mıyacağı endişesi de var benim içimde. Bu bakımdan demokratize edilmiş bir sistemin yapılması zorunlu olarak nitelendirilebilir. Başka ifade kullanamıyorum. Çünkü ben hakikaten sansüre inanmıyorum.

Engin Ayça

Bugün buradaki toplantıdaki konuşmalar, Türk Sinemasının Sorunları Hakkında, diye başlamıştı, giderek İstanbul'daki sempozyumun kendi bir aktarılması biçimine dönüştü. O zaman ben İstanbul'daki sempozyumun kendi açımdan bir değerlendirilmesini yapmakla başlıyorum konuşmama..
İstanbul'daki sempozyum bir defa daha gösterdi ki, Nijat Özön'ün sözünü ettiği ilk çalışmalardan itibaren ortaya çıkan çatışma, yani gerçekten Türk sinemasını yapan prodüktör, rejisör ve diğer kimselerle, dışarıda aydın olarak, eleştirmen, yorumcu olarak, dışarıdan yargılayanlar arasındaki çatışma. Uzun zamandan beri Nijat Özön'ün sözünü ettiği Türk sinemasının düzenlenmesi üzerine yapılan bütün çalışmalar, bu sinema piyasasının dışında olan kimselere yapılmış ve İstanbul'daki sempozyumun birinci oturumunda ortaya çıkan çatışma ve Ümit Utku ekibinin toplantıyı terketmesi ve sempozyumu terketmesi, reddetmesi aynı ikiliyi, aynı çatışmanın yeniden ortaya çıkması. Buradaki toplantı da aynı şekilde sürüyor ve toplantıya katılan arkadaşlar sinemanın dışındaki kişiler yine.
İstanbul'daki sempozyumun eses amacı ve sempozyum sonunda Atilla Dorsay'ın gazetesinde sempozyum üzerine yazdığı yorumu, işin aynı çizgi üzerinde sürdüğünü göstermekte. O da Türk Sinema Kurumu, gibi bir kurumu kurmak, kurdurtmak için toplantı yapmak, dosya hazırlayıp hükümete sunmak. Türk aydınları, Türk Sinema Kurumu'nu öneriyorlar, Türk sinemasının kurtulması için yararlı olan budur, bu tür girişimde hükümet bulunsun, Türk Sinema Kurumu kurulsun, şeklinde bir düşünce var. Ve bu düşüncenin sağlanması için de, konuşmacı olarak çağrılan kişilere, kimselere programla birlikte verilen, Kültür Bakanı zamanında hazırlanan son Sinema Danışma Kurulu'nun önerileri ki, Nijat Özön'ün dediği 64'de hazırlananın, daha o günün koşullarına uygun olmuş şekliydi ki, o sinema komisyonu önerisi gene Türk Sineması Kurumu üstüne odaklanmıştı,

SİNEMATEK

bu konuşmacılara iletildi. Ve konuşmacıların bir yerde çıkış noktası bu oldu. Dolayısıyla onun önerdiği Türk Sinema Kurumu oldu. Ve sempozyumun konuşmalarının kompozisyonunun bir araya getirilmesi de gene bu amaç için bilerek mi, bilmeyerek mi, bilinçli mi yoksa bilmeden mi yapılmış bilmiyorum. Ama bu amaca yönelikti. Birinci oturumda, Türk Sinema Kurumu üstüne genel konuşma ki, bir defa sempozyumun genel teması veriliyor. Türk Sinema Kurumu'dur eses, deniyor. Ve ondan sonra alınan bütün meseleler, sinemayı parça parça bölerek ele alınan şeyler. Yani herkes bir yakasından sinemaya yaklaşıyor, orasını anlatıyor sadece. Herkes bir tarafını anlatıyor, ama bütün yok. Yani her konuşmacı bütünden yabancılaşmış olarak sinemaya eğiliyor. Fakat başta verilen Türk Sinema Kurumu tema'sı sürmekte, ki en son oturum bu bir sinema yasasıyla bağlanıyor. Bütüne ulaştırılıyor. O bakımdan, Türk Sinema Kurumu diye önerilen şey, ne derece tutarlı olur veya olmaz? Deniyor ki, devletin Türk sinemasını tabii ki bir düzenlemesi gerekiyor. Fakat devlet denirken, bir soyut devletten bahsediliyor. Devlet nedir? Soyut devlet var mı, yoksa belirli sınıflara dayanan devletler mi var? Ve bugünkü Türkiye'ye hâkim olan devlet belirli ekonomik, siyasal güçlere dayalı hâkim devlet. Ve dolayısıyla bunun için bir sinema kurumu öneriliyor. Ve de söz konusu olan çok eskiden beri geliyor. Sinemayla ilgili olan bir şey değil. Türkiye'deki gelişmeler normal üretim ilişkileri içinde sürerken, bunların dışında bir devlet, bunları devamlı olarak yönetme, bir kalıba sokma, bir yere götürme şeyi var ki, baştan beri devlet ve devleti yapanlar arasında çatışma sürmekte. Türkiye'nin kalkınması için örnek seçtiğimiz batı toplumlarına gitmek istiyorsak eğer, batı toplumları tam serbest rekabet üstüne kurulmuş burjuva toplumlarıdır. Bu, hem olsun deniyor, ama hem de devlet tarafından denetlensin deniyor. Ve her ikisi de birlikte buraya kadar geliyor. Nasıl geldiği belirsiz. Türk Sinema Kurumu da, aynı şekilde bir kurum kurulsun ve sinema düzelsin.. Hani sinemayı kimler yapıyor ki, kimler düzeltecek? Ben bunu burada kesiyorum ve genel olarak sinema sorunları üzerine konuşmak istiyorum.

SİNEMATEK

Önce, Türk sinemasını Türkiye'nin genel sorunlarından soyutlamadan ele almak gerekiyor. Buradaki arkadaşların hiç birisi böyle bir soyutlamayı baştan reddetmezler. Ama, tamam Türkiye'nin bütün meseleleri bitti, sinema da geçicidir, diye yola çıkıldığında herkes kendi dünya görüşüne göre başka sonuçlara gidecektir. Ve bunların bir kısmı, Türk Sinema Kurumuna kadar gidebiliyor. Türkiye'nin sorunları ile birlikte ele alındığında Türk sinemasının belirli bir şekile sokulması da, dolayısıyle Türkiye'nin de belirli bir şekle getirilmesi görüşünü getiriyor. Nasıl bir Türkiye amaçlıyoruz ki, ona uygun bir sineması olsun? İşin temeli burada. Türkiye'yi nasıl bir toplum olarak kurmak istiyoruz? Tabii mesele buradan alınıp, herkes buradan kendi pozisyonunu, kendi durumunu saptamadan doğrudan doğruya böyle dışarıda kendi başına bir sinema varmış gibi sinemaya yaklaşınca tabii bir sürü şeyler çıkıyor ortaya. Bir yere oturamıyor. Daha doğrusu oturmuyor değil, mevcut olan düzen içinde herkes düzeni kabul etmiş,dolayısıyle sözü edilmeye gerek yok bu düzen içinde, bu düzene uygun bir sinema yapılacak. Ona göre, düzen tartışması yapılmıyor, düzene uygun sinema yapılıyor. Ve çeşitli iktidarlar gelip Türk Sinema Kurumunu kendine göre belirli bir şekilde kendi siyasal görüşleri açısından değiştirebilir, deniyor. Tamam değiştirebilir, çünkü o gelecek çeşitli iktidarlar da Türkiye'ye hâkim devlet anlayışının dışında, yani o rejimin dışında başka bir anlayışla gelmeyecek ki! Yalnız onun [redacted] içinde belirli kanatları temsil edecekler, ama tüm olarak Türkiye'nin ekonomik olarak nasıl bir ekonomik ilişkiler içinde, nasıl bir toplum ise o toplum sürecektir ve her iktidar da kendi görüşüne göre bunu uygulayacaktır. Ama esasta Türkiye'nin durumu değişmeyecektir. Türkiye'deki Türk toplumunun, şimdi içinde bulunduğu dünyadaki yeri değiştirilmesi gereken bir yer ise, Türkiye mevcut yapısı değiştirilmesi gereken bir yapı ise sinemayı da bu açıdan ele almak gerekiyor. Onun için burada Türkiye'nin meseleleri tartışılmayacak tabii. Bu oturtulmayacak. Ama önceden bunun bir saptanması gerekir. Türkiye'nin içinde bulunduğu

SİNEMATEK

yani geri kalmış bir ülke olarak kalması, sürmesi midir söz konusu olan, ya da bunun değişerek, ama vaziyetinin pek fazla değiştirmeden sürdürmesi midir, bunu yırtıp kendi başına bağımsızlığı içinde, dünya içinde yerini alması mıdır? Türkiye'nin dünya içinde bağımsız olarak yerini alması, demek ki Türkiye'nin batı devletleriyle ilişkilerini değiştirmesi lâzım.
Bu diğer devletlerle arasında bir çatışmayı gerektirecektir. Onun için mesele çok daha değişik şeylere gidiyor ve bir çok şeyleri göze almayı gerektiriyor. Bu tür bir şey göze alınıyorsa, sinema da bu yolda çalışacaktır. Değilse ait olduğumuz blok içinde dengeyi fazla sarsmayacak şekilde sinema da ona uygun şekilde, bir takım kurumlar olsun, yasalar şunlar bunlar olsun sürüp gidecektir. Nereye kadar giderse. Sinema Türkiye'nin genel sorunlarının bir parçası oluyor. Ve dolayısıyla genel sorunlar konusundaki çözümlere göre sinema gerekli yerini almak durumunda. Bir gerek iletişim haber taşıma aracı olarak, gerek kitleleri etkileme açısından, kamuoyunu oluşturması bakımından, gerek bir kültür yapması açısından, gerekse kafaları yıkaması, boşaltması açısından. Eğer Türkiye'nin sorunlarını sınıfsal olarak ele alıyor isek, bütün toplumların meseleleri sınıfsal ise, sinemanın temeli de sınıfsal temellere oturmak zorundadır. Buradaki bir anlaşmazlık varsa aramızda, o zaman meseleyi buradan çözümlemek gerek. Yok ise, o zaman sinemayı hangi sınıfların çıkarısı için doğrultusunda kullanmak gerekecek, bunun konması lâzım. Bu konduktan sonra zaten kendi pratiği içinde şeklini de bulacaktır. Ben bir takım önerilere gitmek istemiyorum. Fakat Türk Sinemasının şeklini değiştirmesi tabii ki dışarıdan aydınların katkılarıyla olacaktır. Fakat Türk sineması içerisinde olan bir sendikalaşma hareketi var. Sinema emekçilerinin sendikalaşması.. Sinema emekçileri kendilerini sömüren film yapımcıları olsun, işletmeciler olsun, onların karşısında kendi sosyal haklarını koru-

SİNEMATEK

mak, ekonomik durumlarını düzeltmek için giriştikleri bir sömürüye karşı mücadeleyi verirken, verirse ve yapılan filmleri denetlerse Türk sineması bir yerde kökünden kımıldamaya başlar. Türk sinemasında bir şeyler önerilecekse bunlar tabandan gelecek hareketler olacaktır. Ve tabandan başlamak gerekecektir, örgütlenme olsun, diğer çözümler olsun. Yoksa yukarıdan kafamıza bir şapka getirip, kafamızı değiştirme şeklinde kurum kurarak değil. Benim. şimdi kısaca söyleyeceklerim bunlar.

Vecdi Sayar

Teşekkür ederim sayın Ayça. Şunu belirtmek isterim. Toplantımızın adı gerçekten, Türk sinemasının sorunları. Yani genel olarak Türk sinemasının sorunlarını burada tartışmak istiyoruz. İstanbul'da yapılan simpozyumun yeniden ele alınması gibi bir şey değil. Fakat son hareket noktası, yani gelinen xxxxx son noktadır. O yüzden bundan önceki konuşmacılar simpozyumda tebliğ vermiş oldukları için,simpozyumda özellikle de bazı konularda anlaşmış oldukları için, bu konulara değindiler, ağırlık tanıdılar. Ben de özellikle bu konulara açıklık getirilmesini istedim. Sinema kurumu, sinema yasası gibi, simpozyumun hemen hemen, Engin Ayça'nın da belirttiği gibi özünü teşkil edebilecek, esas ağırlık noktasını teşkil edebilecek konulara ilk önce bir ağırlık tanınmasını bizim bunlara bir açıklık getirmemizi, ardından Engin Ayça'nın simpozyum oluşum biçimine ve bazı getirdiği önerilere karşı çıktığını biliyorum. Onun için Engin Ayça'nın görüşünün sizlere ulaşmasını istedim. Şimdi Engin Ayça simpozyumda kısa film konusunda sanıyorum bir yorumu vardı.. İzmir Sinema Kulübü Başkanı Oğuz Makal'ın genel olarak Türk sinemasının sorunları konusundaki görüşünü isteyeceğiz.

Oğuz Makal

Ayça'nın konuşmasıyla kanımca önemli bir noktaya geldik. Çünkü gerek simpozyumun oluşması, gerekse o girişim, ardından sonuçları bize bazı şeyleri hatırlatıyor. Bu tartışmayı ülkemizin ve sinemasının sosya-ekonomik yapısını değerlen-

SİNEMATEK

dirmeden sürdüremeyiz. İçinde yer aldığımız dönem, gerçekte tekelci sermayenin egemen olduğu, emekçi sınıfların tekelci sermaye ile mücadele ettiği kritik bir dönemdir. Ondört ekim seçimleri, küçük burjuvazi ile orta sermayenin, Cumhuriyet Halk Parti ile Milli Selâmet Parti işbirliğini gerçekleştirmiş, salt sloganlarda kalan ekonomik ve sosyal sorunlar ise henüz çözümlenememiştir. Kuşkusuz bu arada işçi sınıfının ve genel halk hareketinin en önemli ögesi sosyalist bir partinin olmamasını da unutulmaz bir olaydır. Sinema alanında işçi sınıfına onun eğilimini kavrayıp yanıltıcı olmayan sinemanın güçlü, etkin bir kitle haberleşme aracı olduğunu yadsımadan bugünkü sinema düzenine bir göz atmakta kuşkusuz yarar var. Ondan sonra sinema düzenini nesnel bir biçimde değerlendirdikten sonradır ki, simpozyumu daha rahat değerlendirebiliriz. Bir, altmış yıllık bir geçmişe sahip, yılda yaklaşık olarak üçyüz film üreten, temel ekonomik düzenimizin bütün hastalıklarının yansıdığı birkaç bireysel çıkışla ayakta durabilen işletmecilerin ve azda olsa tekelci sermayenin egemen olduğu bir sinema düzenidir bu. İki, aracı tüccar ve tefecilerden oluşan işletmecilerin yanısıra yine tekelci sermayenin etkisini duyurduğu sinema düzeni, Cumhuriyet Halk Parti, Milli Selâmet Parti Hükümetinin somut tedbirler alamayacağını bildikleri için de, yine bu sinemanın sahibidirler. Simpozyumda bir işletmecinin, "Biz kapitalist düzende yerimizi bulduk, - kuşkusuz bulacaklar- yeni düzende de yerimizi buluruz," sözleri bu gerçeği kanımca çok iyi belirliyordu. Bu ilkel sinema düzeni içinde yer alan yapımcıların bazıları işletmecilerin denetiminden sıyrılsa da, bu kez devletten, ama karşılıksız yardım isteyeceklerdir. Sinemayı bir sanat olarak düşünemiyen bir yapımcı için, yine simpozyumda konuşan bir yapımcı ve benzeri tür işler yapan sinemacının söylediklerine kulak verelim. Şöyle diyordu, anımsayabildiğim kadarıyla: "Beş-on kişi sinemanın dışından, beş-on kişi buraya gelmişler. Bizim için karar alacaklar. Kurum oluşturacaklar. Devlet eliyle kurulan bir kurum, yok şöyle yapsın,

SİNEMATEK

yok böyle yapsın. Bu kurumun oluşması için sinemacılara cebinden bilmem ne kadar hisse, rüsum ve benzeri alınsın. Böyle bir şey olamaz. Devlet bizim cebimizden alamaz. Vermeyiz. Ama, koysun. Koysun ki, biz de iyi sinema yapalım." İşte, bu sinema kurumunun getireceği devletle ilgili düşünceleri yine bu sinema içinden bir yapımcı ya da sinemacı böyle düşünüyordu.

Genel olarak,aklı başında yapımcıların istediği devletin öz çıkarlarını gözetecek,teminat altına alacak bir sinema düzenidir. Ki böyle olması gerekir. Üç, ekonomik yönden eleştiriyi bir yanda keselim ve konuya kültürel yönden bakalım. Öncelikle yapımcı sıkı bağlar kurduğu işletmeciyle bir kültürel alışveriş içindedir. Bunu hepimiz biliyoruz. İşletmecilerin çarpık, yoz kültürü, kuşkusuz sinema ürününe yansıyacaktır. Dışa bağımlı tekelci sermayenin dışarıdan getirdiği etkin emperyalist kültürüyle, edilgen küçük burjuva kültürü ve yarı-feodal işçinin yer aldığı genel kültür yapısının belirlediği kötü bir ürün ortaya çıkacaktır.

Dört, yürürlükteki hukukumuzda sinemaya ilişkin hükümlere göz atacak olursak, Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu ve İş Kanunu hükümlerinde uygulama alanları varsa da, bunlar doğrudan doğruya sinemaya ilişkin hükümler değildir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, sinema salonlarının açılıp kapanması, denetlenmesi, sinema filmlerinin denetlenmesi, yani sansür, kanun, tüzükler ve benzerleri.. Sıralayamadığımız daha bir çok hükümlerini düşünürsek bu konuda çok karışık ve dağınık bir hukuki yapının olduğunu görürüz. Kuşkusuz sözü edilen uygulama, sinema ve sinema kuruluşları aleyhinedir. Örnek mi istersiniz? Biz İzmir'de, sinema-kültür derneği olması için uğraşılarda bulunduk. Ak günler muştalıyan bir hükümetle ve onun temsilcisi olan belediye reisiyle ilişkiler içerisine girdik. Gerekli olan tek şey var ki, İzmir'de yapılması da güçtü bunların. Biz bunları da başardık bir noktada. Salon meselesi vardı. Bize hiç kimse salon vermeye yanaşmadı. Biz derlediğimiz, topladığımız paralarla neyse bir salon bulabildik. Ardından belediyeye dedik ki, bu işlerin bazı kuralları var. Bunlardan bir tanesi rüsum. Türkiye'den hiç bir kentte, hiç bir sinema derneğinden rüsum alınmıyor. Peki, dediler, biz de almayız.

SİNEMATEK

Bu,sözde kaldı. Şimdi, yediyüz-sekizyüz liraya yakın, her film gösterisinden sonra bir rüsum alınıyor. Kendileri gerekçe olarak, 1580 sayılı Belediyeler Kanununun, 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanununu gösterdiler. Kendilerince, sanki yargıçmış gibi, bu kanunları yorumladılar. Ve çatır çatır rüsum da alıyorlar. Bu tür kültürel eylemlerin işin içine rüsum girince ne denli zor olduğunu düşünmekte yarar var. Ardından, yine belediyenin kullanmadığı bir salon vardı. Onu rica ettik. Önce vereceklerini söylediler. Sonra da, beşyüz liraya bir seansını, bir gecesini bize verebileceklerini söylediler. İşte, başında da söylediğim gibi, meseleyi Ayça'nın belirtmek istediği, ama kesin üzerinde duramadığı sınıflar ve devlet ilişkileri açısından kuşkusuz değerlendirmek gerekiyor.

Beş, günümüzde sinemaya ilişkin girişimler, mevcut sinema düzenini kabullenmek, bu sinemada yansıyan çarpık, yoz, aldatıcı dünya görüşünün güçlenip, daha da etkinleşmesini istemekten başka bir şey değildir. Önemli olan bizim bir dergide başından beri aynı tutarlılıklarla savunduğumuz görüşlerdir. Yani bu sinema düzeninin mutlaka değiştirilmesi gerektiği, gerçek halk sinemasının oluşturulmasıdır. Bunun için bağımsız sinema hareketinden yana olan devrimci bilinç, devrimci fedâkarlık ve işçi sınıfının davasına inanmak gereklidir. Tümüyle yerleşik sinema düzenine inanıp bağlı kalıp ardından sinema alanının düzeltilmesini istemek bence çıkar bir yol değildir. Demokrasi ve özgürlük nutuklarıyla gemilerin yürümediğini çok iyi bildiğimiz şu günlerde dönemde sinema düzeninde emekçi sınıflar için köklü ve etkin değişiklikler gereklidir. Genel olarak, ithalat, kredi, dağıtım ve gösterim, sansür, kısa film ve benzeri konularda bağımsızlığa ve özgürlüge inanmış etkin ve kesin tavırlar, kararlar alınmalıdır. Biliyoruz ki, işçi sınıfı için özel sanat yoktur. Ama o sanata en layık yine işçi sınıfıdır. Simpozyumun sonuçlarının ve kurulacak olan ya da ilerde düşünülen Türk Sinema Kurumunun sözünü ettiğimiz ve ideolojisine bağlı olduğumuz işçi sınıfının doğrultusunda kararlar alması ve gerçek halk sinemasının yaratılması için kurulmasını öneririz.

SAYAR:

tesekkür ederim sayın makal. sayın öngören..

SİNEMATEK

MAHMUT TALİ ÖNGÖREN

efendim bu tartısmada yahut görüsmede istanbuldaki simpozyomdan atıf yapmadan bir seyler söylemek galiba biraz olanaksız. fakat gerek ordaki gerek burdaki konusmalardan ortaya türk sinemasının çesitli sorunları olduğu çıkıyor. zaten biliniyordu da. ve bunlar için belki çok kesin çözüm yolları ileri sürülmüyor ve ya sürülemiyor ama bir takım görüslerin olduğu muhakkak. simdi bu durumda, türk sineması bu sorunlar çözümlendiği takdirde , mümkün olduğu kadar çözümlendiği takdirde türk sineması kendini kurtaracakmı veya kurtarılması için devlet tarafından , ki devletin eli üzerinde çok duruldu, devlet tarafından bir asama kaydedilecekmiz bu konuda? soruna bu açıdan bakarken tabii ortaya birde televizyon sorunu çıkıyor. ben çok kısaca bunun üzerinde durmak istiyorum. çünkü televizyon sorunu belki biraz yanıltıyor da, bizleri, yahut bazı kimleri, sinemanın sorunlarına bir çözüm yolu ararken. muhakkakki televizyonun bugün birx büyük bir darbe indirdiği ortada sinemayaa. hatta istanbuldaki simpozyumda bir sinema sahibi yirmi yıldan beri ilk defa en düsük hasılatın foremon norton boks macının televizyondaki yayını sırasında kaydedildiğini ileri sürdü. Tabii sadece sinemacı açısından ileriye sürülen bir durumdu ama çesitli sorunlarıda yansıtıyordu. sinemanın vey a sinemayı bekleyen diğer sorunların.. simdi surası muhakkaki televizyon tek sorun değil sinemanın önünde veya televizyonun sorununa bir çözüm yolu bulunsa sinema hemen kendini kurtarmayacak, çünkü burada diğer arkadaslarımızın uzmanların gayet açıklıkla ortaya koydukları diğer sorunları var. ama televizyon sorununda sinemanın önünde büyük bir heyüla gibi duruyor . ve sanıyorum ki, bu sadece bir tahmin , bu sekilde devam ettiği takdirdede, diğer sorunlara bir çözüm yolu bulunsa bile ve ve televizyon konusu üzerinde hiç durulmasa

SİNEMATEK

(21)

sinemamız son derece müskül bir durumda kalmaya devam edecek. bu du rumun ortaya çıkardığı diğer sorunlardan ötürü. diğer konuşmacılardan bazıla rınında belirttiği gibi biz hep batıdan örnekler verdik. bende batıdan biriki örnek vermek istiyorum. televizyon karsısında sinema ne yaptı? ne yapmaya çalıstı? hemen basvurulan yollardan bir tanesi tabi televizyona film hazırladı. sinemacılar, ~~filmciler~~. dizi filmler, belgesel filmler hazırladılar, çizgi, kukla filmleri.. gibi.. ve diğer aklınıza gelen kısa film türlerini hazırladılar. bu istanbuldaki simpozyumdada ele alındı. acaba böyle bir yola basvurumacakmı, basvurulmayacakmı diye. tabi bunu kestirmek ~~çok~~ son derece zor. ama bu televizyona bağlı bir durum. televizyon isterse olacak, sinemacılar isterse olmayacak. çünkü bizdeki televizyon mali bakımdan son derece kudretli. ve yayınladığı program beğe nilmezse bir para kaybına da uğramıyor. sinema ise böyle değil tabi. halkın beğendiği konulara basvurmak zorunda bir yerde. eğer kaliteyi düsünüyor olsa bile . ama televizyonun böyle bir endisesi yok. ve ilk kurulduğu yıllardan bugüne kadarda bu iliski kurulamadı. Bazı çabalar gösterildiği halde. yani televizyon sinemacılarla bir iliski kuramadı. hatta televizyon film üreten devlet daireleriyle de iliski kuramadı. ve duyduğumuza göre bazı devlet dairelerinde kısa metrajlı iyi filmlerde var. bunda belki televizyonu suçlu görmemek lazım. belki o devlet daire lerinde televizyonla bu iliskinin kurulmasına ~~de~~ yardımcı olmadılar. ama surası muhakkak ki, filmcilerimizin televizyona felm hazırlamalarını düsünüyorsak filmcilerimizin bunun için öneri ve bunun için çaba tele vizyon tarafondan gelecek. Ona bağlı. fakat böyle bir sey olursa yanlız maddi bakımdan değil daha baska bakımlardan da belki bir iki çözüm yolu gelecek türk sinemasına. oda televizyon belli konuları parasal endisesi olmadığı için yani gisedeki durumla ilgilenmediği için bir takım islen mesinden korkulan konuları türk sinemasındaki filmcilere yaptırma olanağını bulur. yani korkulan konular dediğim zaman, siyasal açıdan demiyorum, ~~çok~~ sanat değeri yüksek olan konu vardırbunu filmci ~~elbet~~ para getirmeye cek diye elbet yapmak istemeyebilir.televizyon böyle bir endise gütmediği için

22

SİNEMATEK

ve yesilçam dediğimiz ve bazende aydınlarca sertçe tenkid edilen çevrenin bir takım gerçekten iyi filmler kaliteli filmler yapmasına yöneltebilir televizyon. ama bu, tekrar belirtmekte yarar var televizyonun elinde olan bir sey. bu yabancı ülkelerde belli bir oranda yapıldı ve yapılıyor da televizyonun rekabetinden veya televizyon sinema ilişkilerinden dolayı ortaya çıkan bir durum. bundan baska biliyoruzki üstün yapım denilen veya üç dört saat süren filmlere basvurdu sinema. televizyonun rekabeti karsısında ki bu filmleri çok uzun oldukları için televizyonda gösterilemedi çok uzun olduğu için. üstün yapım, yada uzun metrajlı, üçdört saatlik filmler çok eskidende yapılıyordu elbette. ama televizyonun rekabeti karsısında bunların yapımı daha da arttı, belki son yıllarda artık bundan da vazgeçildi daha basko yollara basvurmaya kalktı sinema. bunlardan bir tane sini biliyoruz. sinema perdesi genisledi sinemaskop, sinemera ve diğer teknik asamalara basvuruldu. hatta gözlükle bile sinema seyrettirdiler. çok kısa süre. bu gözlüklerle perdeye baktığınız zaman mesela bir yanardağ baptlıyor burdan kopan lavlar tas parçaları sanki üzerinize geliyormus gibi oluyor. üç buutlu bir hava veriyor.. fakat özellikle gözlüklü olan seyircilerin bir tane daha gözlük takıp böyle film seyretmeleri son derece zor olduğu için gözlüklü olmayanlarada zor geldi. bundanda çok kısa bir süre sonra vazgeçildi. sonra renkli televizyon özellikle geri bırakılmış ülkelerde başlalamamıstı. renkli filme önem verildi. tabii günümüzden bahsetmiyorum. Daha önceki yıllardave bizde de gördüğünüz gibi tüm film yapımlarcrenkli oldu. bundada televizyon rekabetinin elbette büyük bir payı var.daha sonra hiç islenmemis konularla film çevrilmeye baslandı bu tip filmlerden bir tanesi üzerinde istanbuldaki simpozyum da çok duruldu. bunlarda çin filmleri. orüdada kısaca bansettim. baska bir arkadasımızda bahsetti. istanbuldaki simpozyumda bir seyirci bunların çin halk cumhuriyetinde yapıldığını sanıyordu. halbuki bunlar hangkong dä yapılıyor. asağı yukarı 17 18 yasındaki erkekleri ve kızları özel stüdyolarda aileleriyle

SİNEMATEK

birlikte oturtuyorlar ve uzun akrobatik bir eğitime tabi tutuyorlar. tabi film hilelerinede çok basvuruluyor ama gerçekten atletik bir yapıya akrobatik bilgiye sahip olmak gerek. bunlar bütün dünya ülkelerinde tutul mus öyle anlasılıyor. tabii buda televizyon rekabeti karsısında sinemanın basvurduğu yollardan biri oluml,, ama olumsuz basvurduğu yollardan biri. oldukça da etkin olduğu anlasılıyor. belki zamanla geçecek ama bu süre ne kadar olacak filmciler küçük büyük maddi kazançа sahip olacaklar bunuda zaman gösterecek. bu arada çok kaliteli konularada basvurularak film çevrilmeye baslandı. ama bunların sayısı belki sinema için iyimser oir görüse sahip olmaya yetmiyor. simdi bu konuları kısaca sıralarken niye buna basvuruyoruz, bunu da belirtmekte yarar var. acaba türkiyede bu dısarıda basvurulan yollardan hangileri türkiyeye geçerli olabilir, olabilir mi, yoksa yeni yollara mı basvurmak gerekir. yani sinemanın, daha doğrusu yesilçamın gerçekten film çeken film uzmanı dediğimiz film yazarı dediğimiz, aydın dediğimiz sinema konularına eğilen kimselerin dısında gerçekten film çeken kimselerin biraz kendi baslarının çarelerine de bakmaları gerekiyor. öyle anlasılıyor çünkü kesin çözüm yolları bulu namadığı için yada çözüm yolları bulunupta bunlar kanalize edilip üzerinde islenemediği için. çesitli siyasal ekonomik sosyal nedenleri diğer konus- macılar açıkladılar. bu arada bazı film sirketleri filmciliktende vazgeçti ve reklamcılığa basladı. sanıyorumki bizdede küçük çapta oldu. adamakıllı bilmiyorum ama sanıyorumki televizyonda bir taraftan bunu desteklıyor çünkü yayın günleri arttıkça reklamların sayısıda süreside artmaya devam ettiğine göre herhalde bunları yapan sirketler birdenbire ortaya çıkmıyor belki bir takım film sirketleriде buna da basvuruyorlar. fakat bu arada türk sinemasını çok yakından ilgilendiren bir baska yoladabasvuruldu. yabancı ülkelerde. sanıyorumki bezdede basvurulmasında büyük gayda olacak. oda filmlerin sesi. bizde gerek kamare gibi gerek filmlerin seslendirilmesi gibi alanlarında kullanılan teknik cihazların iyi olmadığı yine istanbuldaki simpozyumda bazı filciler tarafından

SİNEMATEK

belirtildi. bazılarıda eski cihazlarla yenixyçok ta iyi yapıtların ortaya çıktığı izerinde duruldu. ama herhalde ses bakımından bunu pek ileriye süremiyeceğiz. çünkü özellikle teknik bakımdan sesi mükemmel olan televizyonda her memleketin televizyonunda bu böyledir ses gayet iyidir. radyonun sesindende daha iyidir yani parazitsiz ses tir, tekhik özelliğinden ötürü. daha önce türkiyede yapılan ve seslen dirilen filmlerin teknik bakımdan bozuk sesi televizyonda yayınladığı zaman bu filmler, özellikle ortaya çıkıyor. ve halk belki seyirci belki televizyon oyunlarını seyrederek, görünüs bakımından biraz filmlere de benzerlik tasıyor elbette. ikisi arasında ses bakımından büyük bir fark olduğunu anlıyor. televizyonun oyununun sesi gayet güzel. ayrıca dublajıda gayet iyi. ama türk filmlerinde iyi değil. bunu sinema larda cihazlardanda sesin iyi gelmediğini hissediyoruz. ama televizyonla mukayese ettiğimiz zaman televizyonunda büyük bir üstünlüğünü ortaya çıkarıyor. buda düzeltilebilirmi? ekonomik olanaklara sahipmi filmciler? elbette bunların üzerinde durulması gerekir. ben çok genis olarak alı- yorum.

SİNEMATEK

Bir de tabii sinema salonlarının durumu var. Herhalde Ankara'daki sinemalardan epeyce şikayetçiyiz. Gerek göstericisi, gerek hoparlörü, hatta koltukları bakımından da. Ve tabii ekonomik temellere dayanıyor. Batıda bir çok şirket daha iyisini yaptı. Hatta belki de bütün sinema salonları yeniden elden geçirildi. Televizyonun rekabeti karşısında, daha rahat, daha seyirciyi memnun edecek hale geldi, ama aynı zamanda da küçüldü. Yani sinema perdesi büyüdü, sinema salonlarında da büyük bir küçülme oldu, ama sinema seyircilerinin sayısında da küçülme oldu. Yani perdenin büyümesi, sinema salonlarının küçülmesi, seyirci sayısının da aynı zamanda artmasına etken olamadı. Bu arada televizyon reklâm bakımından da, sinema reklâm bakımından da televizyondan yararlanma yoluna gitti. Yani sinemalarda oynayan filmlerin büyük bir çoğunluğunu televizyonda reklâm ederek gösterildiğini, ne zaman gösterildiğini halka duyurmaya başladı. Yani televizyonun bir nev'i ticari tarafından da yararlandı. Hatta, çok halk tarafından beğenilen, tutulan sanatçılarını, oyuncuları televizyon filmlerinde ve programlarında görünmeleri de engellendi. Ama bu arada, bizde de var bunun kopyaları, misafir, konuk sanatçı diye programlara çıkarılıyor, özellikle bazı yarışma programlarına çıkarılıyor sanatçılar.. Biz de hiç gereği yokken yapılıyor. Yahut bir yenilik olsun diye yapılıyor. Batıdan bir kopya bu, çok yapılıyor, çeşitli programlara kısa olarak sanatçılar çağrılıyor. Aslında bu sinemanın başvurduğu yollardan biri televizyon rekabeti karşısında. Bu sinema sanatçıları, televizyonda halka hatırlatıyor devamlı olarak. Ama bir filmle hatırlatmıyor, meselâ çıkıyor bir fıkra anlatıyor, kısa bir şarkı söylüyor, sadece bir röportaj yapılıyor, hiç bir değeri olmayan gösteriler bunlar, ama ~~televizyon~~ sinemanın bu sanatçılarını kullanarak, anlatmağa çalışıyor. Bunun gibi daha çeşitli yollara başvuruluyor, batıda. Bir de henüz Türkiye'ye gelmeyen bir takım tehlikeler var, televizyonla ilgili olarak. Bunlardan, bir tanesi, Türkiye'de bugün televizyon alıcıları son derece pahalı. Ve ben umud ediyorum ki, günün birinde ucuzlayacak. Beş bin liranın al-

SİNEMATEK

tında değil pek. Altı bin liradan başlıyor. Ama İstanbul'da gördüm, sempozyum sırasında, sekiz bin liradan aşağıda yoktu. Bu kadar pahalı cihazı tabii seyirci, televizyon seyircisi almağa gayret ediyor. Hatta ekonomik durumu kötü olanlar bile alıyorlar. Kesinlikle araştırmalarla ortaya çıkan gerçeklerden bir tanesi batıda. Basın Yayın Yüksek Okulu'ndada, Ankara'da, ve orada da dar gelirlilerin televizyon aldıkları - küçük bir araştırma, ama ilginç- yemek yemiyor, boğazından kesiyor, televizyon aldıkları muhakkak. Ama madem ki bu kadar ilgi var, bu cihazların fiyatı düşürüldüğü takdirde, muhakkak ki, televizyon seyircisinde büyük bir artış, aynı zamanda da sinema seyircisinde sayı bakımından bir düşüş olacaktır.

Bir de, bizde televizyon henüz gündüz yayın yapmıyor. Yayın saatlerini belki uzatacak. Pazar günleri yapıyor, tele-spor. Bu da son derece büyük bir darbe vurmuş. Öyle anladık, filmcilerin gözlemlerinden ve izlemlerinden. Televizyon belki, her gün öğleden sonra yayın yapar duruma da gelecek. Yine bir başka tehlike belirecek. Bütün programlar daha ilginç olacak, diye düşünebiliriz. O da tabii seyirci sayısını arttıracak ve sinemanın aleyhine olacak. Televizyon bugün film çekmiyor.bizim televizyonumuz. Yani, çekiyor belki, ama film yapan bir televizyon olduğunu ileri sürmüyorum, konulu film değil elbette, kısa metrajlı ilginç, özellikle belgesel alanda ortaya bir takım çalışmalar koymuyor. Bunu da yapma yoluna gidecektir. Yahut gitmesi gerekiyor. Gittiğini düşündüğümüz takdirde sinemanın önünde büyük bir tehlike yaratacak. Hatta renkli film bile çekecek. Çünkü bugün televizyon dışarıya, dış ülkelere açılmak zorunda, ve yabancı ülkelerdeki televizyonlar daha ziyade renkli yayın yapıyorlar, Türkiye'yi tanıtıcı bir takım programlar veya...

Vecdi Sayar

... Mahmut Tâli bey daha çok teknik sorunlar ve sinema-televizyon ilişkileri üzerinde durdu. Bunların yanısıra Ziya Temeltaş, Engin Ayça, Oğuz Makal daha çok genel olarak aldılar. Ziya Temeltaş, böylesine bir sinema kurumunun ortaya

SİNEMATEK

çıkarabileceği bir xxxx takım sakıncalar üzerinde durdu. Hatta Nijat bey bu konuda tekrardan ayrıntılı bir açıklama yaptı. Engin Ayça ise bir sinema kurumu kurulması, bir sinema yasası çıkarılması gibi önerilerle desteklenen böylesine bir simpozyumun var olan sinema düzeninin ve temelde de sosyo-politik xxxx düzenixxxxxxxxxxxxxx desteklemekten, onun yararına bir kuruluş daha hizmete sokmaktan başka bir şey olmayacağı üzerinde genel olarak durdu. Oğuz Makal'sa, böyle bir kuruluş kurulursa hangi sınıfa hizmet edeceği konusunda görüşlerini belirtti... Böyle bir özetleme özellikle yaptım. Bu masadaki kişiler, hemen hemen sinemanın dışında, tırnak içinde sinemanınxx dışında yalnız. Çünkü simpozyumda bizi sinemanın dışında kabul ettiler. Ve sinemacıların bir kısmı bu simpozyumu düzenleyenleri, katılanları suçladılar, kimisi ağır bir dille suçladı, kimisi simpozyumu terketti... Bu nedenle ben şimdi bu çeşitli yönelişlere karşı, sinemamızın sorunlarına en vakıf kişi, gerçek sahibi olabilecek bir yönetmene söz vermek istiyorum, Lütfü Akad'a. Ve bu görüşler xxx üzerinde ve Türk sinemasının sorunları üzerine görüşlerini almak için..

Lütfü Akad

Efendim, şöyle bir sorun var. Sayın konuşmacılar bir çok konulara değindiler. Şüphesiz içlerinde çok değerli düşünceler de vardı. Bu sorunlar ve konular bir sinemacıda yansıyacaktır şüphesiz. Bu arada bir karşılık vermekte gerekir. Fakat öyle sanıyorum ki bu konuşma çerçevesi içerisinde, her birine ayrı ayrı bir sinemacı olarak karşılık vermek mümkün değil. Onun için ben gerek sayın konuşmacılardan, gerek sayın dinleyicilerden doğrudan doğruya gelecek olan soruları karşılamayı tercih edeceğim.

Vecdi Sayar

Teşekkür ederim. Zaten bende konuşmacılara ikinci kez söz verme yerine salonla konuşmayı yeğ tutacaktım. Soru sormak isteyenlerden isimlerini alayım...

Son Soru